

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
КЗ «ПАВЛОГРАДСЬКИЙ ФАХОВИЙ МЕДИЧНИЙ КОЛЕДЖ» ДОР»

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

Освітній компонент «Медсестринство у внутрішній медицині»

Освітньо-професійний ступінь фаховий молодший бакалавр
Галузь знань І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення
Спеціальність І5 Медсестринство
Освітньо-професійна програма Сестринська справа

На базі: - повної загальної середньої освіти;
- базової середньої освіти;

Форма здобуття освіти: денна

Мова навчання: українська

Статус освітнього компонента: обов'язковий

Навчальна програма освітнього компонента «Медсестринство у внутрішній медицині» складена відповідно Стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 223 Медсестринство галузі знань 22 Охорона здоров'я освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр, затвердженого наказом МОНУ №1202 від 08.11.2021р. та освітньо-професійної програми Сестринська справа, яка розглянута та погоджена на засіданні педагогічної ради, протокол № 12 від 26.05.2022р. та затверджена наказом директора № 48-ос від 16.06.2022р., зі змінами згідно протоколу № 10 від 17.04.2025р., та затверджена наказом директора № 47-ос від 28.04.2025р..

Укладачі: Наталя ІВАНЧЕНКО - спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Ніна МАРЧУК - спеціаліст вищої категорії

ПОГОДЖЕНО:

ЦК Основ медсестринства
Голова ЦК Наталя ІВАНЧЕНКО
Протокол №1 від 31.08. 2022р.

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Заступник директора з навчальної роботи Ольга ПРИЩЕПА
31.08. 2022р.

ПОГОДЖЕНО:

ЦК Основ медсестринства
Голова ЦК Юлія ШМІДТ
Протокол №1 від 29.08. 2025р.

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Заступник директора з навчальної роботи Ольга ПРИЩЕПА
29.08.2025р.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна «Медсестринство у внутрішній медицині» - це обов'язковий компонент освітньо-професійної програми Сестринська справа підготовки фахового молодшого бакалавра.

Суть медсестринства у внутрішній медицині полягає в науковій організації діяльності медичної сестри при захворюваннях внутрішніх органів. Основу цієї діяльності становить реалізація медсестринського процесу. Головну роль у ньому відіграє медична сестра, яка в межах своєї компетенції надає медичні та медсестринські послуги, спрямовані на зміцнення здоров'я пацієнта, запобігання захворюванням, стабілізацію стану та виздоровлення. Вона працює в тісному контакті з пацієнтом з метою сприяння успішній діагностиці, задоволення його потреб, вирішення дійсних і супутніх проблем, пов'язаних із захворюванням, та ефективного лікування й реабілітації.

Потреба в медсестринському процесі універсальна. Вона передбачає надання кваліфікованого догляду за пацієнтом, опіки над ним у широкому сенсі (побутовому, соціальному, духовному, національному з точки зору традицій).

Медична сестра обговорює з пацієнтом питання медсестринського процесу, першочерговості та послідовності надання медсестринських послуг, догляду. Важливою умовою успішного медсестринського процесу є вміння медичної сестри уважно вислухати пацієнта, визначити спільно з ним пріоритетні напрями діяльності, що має принести пацієнту психологічний та фізичний комфорт і значне полегшення.

Мета освітнього компоненту — оволодіти медсестринським процесом при патології внутрішніх органів, який здійснюється в такій послідовності:

1. Визначення захворювання.
2. Етіологія.
3. Класифікація за клінічними проявами, перебігом, стадіями, активністю патологічного процесу, ускладненнями і т. ін., що необхідно для загальної орієнтації медичної сестри.
4. Медсестринський процес у клініці внутрішніх хвороб:

I етап — медсестринське обстеження (скарги пацієнта, анамнестичні дані, об'єктивно);

II етап — медсестринська діагностика (перераховані медсестринські діагнози — ознаки захворювання, на які медична сестра може впливати, надавати допомогу пацієнтові в межах своєї компетенції);

III етап — планування медсестринських втручань за схемою:

- підготовка пацієнта та взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень;

- підготовка пацієнта до інструментальних методів обстеження;
- спостереження за пацієнтом та вирішення його дійсних проблем;
- виконання призначень лікаря;
- вирішення супутніх проблем і потреб пацієнта;
- навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду;

IV етап — реалізація плану медсестринських втручань, де розшифровуються всі пункти III етапу;

V — етап оцінювання результатів медсестринських втручань та корекція їх.

0. Профілактика захворювань: первинна і вторинна.

За навчальним планом “Медсестринство у внутрішній медицині” вивчають на другому і третьому роках навчання.

Види навчальних занять згідно з навчальним планом:

- лекції;
- практичні заняття;
- самостійна (індивідуальна) позааудиторна робота здобувачів освіти.

Засвоєння теми контролюється на практичних заняттях. Рекомендується застосовувати такі засоби визначення рівня знань здобувачів освіти: комп’ютерні тести, розв’язування типових та проблемно-ситуаційних задач, контроль практичних навичок на муляжах, рольові ігри тощо.

Згідно з вимогами Стандарту фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр освітній компонент «Медсестринство у внутрішній медицині» забезпечує формування у здобувачів освіти наступних **компетентностей**:

Інтегральна компетентність: Здатність вирішувати типові спеціалізовані завдання в медичній галузі або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідної науки та може характеризуватися певною невизначеністю умов; відповідальність за результати своєї діяльності; здійснення контролю інших осіб у визначених ситуаціях.

Загальні:

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 8. Здатність до міжособистісної взаємодії.

Спеціальні (фахові) :

СК 1. Здатність до застосування професійних стандартів та нормативно-правових актів у повсякденній медичній практиці.

СК 2. Здатність до вміння задовольняти потреби пацієнта протягом різних періодів життя (включаючи процес умирання), шляхом обстеження, діагностики, планування та виконання медичних втручань, оцінювання результату та корекції індивідуальних планів догляду та супроводу пацієнта.

СК 4. Здатність до співпраці з пацієнтом, його оточенням, з іншими медичними й соціальними працівниками на засадах сімейно-орієнтованого підходу, враховуючи

особливості здоров'я чи перенесені хвороби та фізичні, соціальні, культурні, психологічні, духовні чинники і фактори довкілля, здійснювати санітарно-просвітницьку роботу.

СК 6. Здатність до роботи в мультидисциплінарній команді при здійсненні професійної діяльності для ефективного надання допомоги пацієнту протягом життя, з урахуванням усіх його проблем зі здоров'ям.

СК 7. Здатність до вміння обирати обґрунтовані рішення в стандартних клінічних ситуаціях, спираючись на здобуті компетентності та нести відповідальність відповідно до законодавства.

СК 9. Здатність до використання сукупностей професійних навичок (умінь) при підготовці та проведенні діагностичних досліджень та застосовуванні дезінфікуючих і лікарських засобів у професійній діяльності.

СК 10. Здатність до забезпечення безпеки пацієнта, дотримання принципів інфекційної та особистої безпеки, збереження здоров'я у процесі здійснення догляду, виконання маніпуляцій, процедур, при переміщенні та транспортуванні пацієнта, наданні екстреної медичної допомоги.

СК 13. Здатність до використання професійно-профільованих знань, умінь та навичок для здійснення санітарно-гігієнічних і лабораторних досліджень, протиепідемічних та дезінфекційних заходів.

СК 14. Здатність до дотримання принципів медичної етики та деонтології.

Результати навчання:

РН 3. Застосовувати основні положення законодавства в охороні здоров'я.

РН 4. Вести медичну документацію за формами, встановленими нормативно - правовими документами.

РН 5. Дотримуватися правил охорони праці та безпеки життєдіяльності.

РН 6. Обирати тактику спілкування з пацієнтами та членами їхніх родин, колегами, дотримуючись принципів професійної етики, толерантної та неосудної поведінки при здійсненні професійної діяльності, з урахуванням соціальних, культурних, гендерних та релігійних відмінностей.

РН 7. Застосовувати паліативну компетентність при роботі з пацієнтами, їх оточенням, медичними та соціальними працівниками під час здійснення професійної діяльності.

РН 8. Вживати заходи спрямовані на створення безпечного лікарняного середовища та дотримання лікувально-охоронного режиму, в інтересах збереження власного здоров'я та зміцнення здоров'я пацієнта .

PH 9. Розпізнавати й інтерпретувати ознаки здоров'я і його змін, хвороби чи інвалідності (оцінка/діагноз), обмежень можливості повноцінної життєдіяльності та визначати проблеми пацієнтів при різних захворюваннях і станах.

PH 10. Вміти проводити підготовку пацієнта до лабораторних, інструментальних та інших досліджень, здійснювати забір біологічного матеріалу та проб, скеровувати до лабораторії.

PH 11. Застосовувати лікарські препарати та медикаменти при здійсненні професійної діяльності.

PH 12. Виконувати медичні маніпуляції та процедури відповідно до фахових протоколів, алгоритмів, включаючи надання послуг з первинної медичної допомоги в складі команди первинної медичної допомоги

PH 13. Надавати екстрену та невідкладну долікарську медичну допомогу.

PH 14. Здійснювати заходи щодо збереження репродуктивного здоров'я населення з метою покращення демографічної ситуації.

PH 15. Надавати консультативну допомогу та здійснювати навчання населення щодо здорового способу життя, наслідків нездорового способу життя, важливості збільшення фізичної активності та здорового харчування, вакцинації; забезпечувати реабілітацію реконвалесцентів та диспансеризацію пацієнтів.

PH 16. Вживати заходи, спрямовані на специфічну та неспецифічну профілактику захворювань.

PH 18. Дотримуватися правил ефективної взаємодії в команді для надання якісної медичної допомоги різним категоріям населення.

PH 19. Здійснювати взаємозалежні професійні функції з метою забезпечення якісної медичної допомоги населенню.

Після вивчення освітнього компонента **здобувачі освіти повинні знати:**

- історію вчення про внутрішні хвороби;
- етапи медсестринського процесу;
- основну роль медсестринства у внутрішній медицині;
- *основні симптоми і синдроми при патології внутрішніх органів:*
 - органів дихання;
 - серцево-судинної системи;
 - органів травлення;
 - нирок та сечовивідних шляхів;
 - сполучної тканини;
 - системи крові;
 - ендокринної системи;
- методи діагностики у внутрішній медицині, підготовку пацієнтів до них та участь медсестри в їх проведенні;

- основні методи лікування внутрішніх хвороб і роль медсестри у виконанні призначень лікаря та ефективності лікування;
- методи спостереження, догляду за пацієнтами;
- суть опіки над пацієнтами;
- правила техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки в лікувально-профілактичному закладі;
- принципи медичної етики та деонтології;
- чинні накази МОЗ України, які регламентують діяльність лікувально-профілактичних закладів та медсестер;
- правила техніки безпеки, охорони праці в галузі, професійної безпеки. Заходи безпеки при роботі з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Здобувачі освіти повинні вміти:

- дати медсестринську оцінку стану пацієнта в клініці внутрішніх хвороб;
- проводити медсестринське обстеження пацієнта;
- готувати пацієнтів до діагностичних і лікувальних процедур;
- проводити реалізацію медсестринських втручань та їх корекцію;
- проводити профілактичні заходи для забезпечення інфекційної безпеки пацієнта і медичної сестри;
- надавати медсестринську допомогу пацієнтам при критичних станах:
 - задишці;
 - нападі бронхіальної астми;
 - кашлі;
 - кровохарканні;
 - легеневій кровотечі;
 - стенокардії;
 - інфаркті міокарда;
 - гіпертонічному кризі;
 - гострій серцевій недостатності;
 - гострій судинній недостатності;
 - перфорації шлунка;
 - стравохідній, шлунковій, кишковій кровотечах;
 - печінковій коліці;
 - гострій затримці сечі;
 - нирковій коліці;
 - геморагічному синдромі;
 - гіперглікемічній комі;
 - гіпоглікемічній комі;
 - гіпер-, гіпотермії;
- навчати пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду;
- володіти технікою медсестринських маніпуляцій;
- вирішувати супутні проблеми та потреби пацієнта;
- дотримуватись правил техніки безпеки, охорони праці в галузі, протиепідемічного режиму, професійної безпеки в лікувально-профілактичних закладах. Заходи безпеки при роботі з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Здобувачі освіти мають бути поінформовані про:

- сучасні методи діагностики;
- сучасні методи лікування;
- нові методи профілактики захворювань;
- статистичні дані захворюваності;
- екологічний і санітарно-епідеміологічний стан регіону, України.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Навчальна практика під керівництвом викладача	Самостійна робота
1	Вчення про медсестринство у внутрішній медицині. Методи обстеження пацієнта медичною сестрою в клініці внутрішніх хвороб	14	2	12	
2	Хвороби органів дихання. Професійні захворювання та отруєння	26	8	18	
3	Хвороби серцево-судинної системи	32	8	24	
4	Підсумкова практика студентів	42		42	
5	Захворювання органів травлення	26	8	18	
6	Хвороби нирок та сечовивідних шляхів	16	4	12	
7	Ревматичні та системні хвороби сполучної тканини. Алергійні захворювання	16	4	12	
8	Хвороби системи крові	14	2	12	
9	Хвороби ендокринної системи та обміну речовин.	14	2	12	
	Самостійна робота	100			100
	Усього	300	38	162	100

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Теми	Кількість годин
1	Радіоізотопні методи обстеження. Відпрацювання підготовки пацієнта до обстеження та участь у їх проведенні	2
2	Ендоскопічні методи обстеження. Відпрацювання підготовки пацієнта до обстеження та участь у їх проведенні	3
3	Ультразвукові методи обстеження. Відпрацювання підготовки пацієнта до обстеження та участь у їх проведенні	3
4	Функціональні методи діагностики. Відпрацювання підготовки пацієнта до обстеження та участь у їх проведенні	3

5	Пневмосклероз. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок	2
6	Емфізема легень. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок	2
7	Абсцес легень. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок	3
8	Професійна інтоксикація: свинцем, хлорорганічними сполуками. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок	2
9	Підготовка пацієнта до діагностичних процедур в поліклінічному відділенні	2
10	Медсестринський процес при хворобах органів дихання Удосконалення практичних навичок та умінь	1
11	Специфічна та неспецифічна профілактика туберкульозу.	1
12	Медсестринський процес при хворобах серцево-судинної системи. Удосконалення практичних навичок та умінь	2
13	Гострі стани в гастроентерології. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	2
14	Рак шлунка. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	2
15	Деформівний остеоартрит. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	4
16	Системний червоний вовчак. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь.	4
17	Системна склеродермія. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь.	4
18	Сироваткова хвороба. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	3
19	Синдром Лаєла. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	3
20	Анемія. Проведення рекомендацій дієтотерапії. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	2
21	Мієломна хвороба. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	2
22	Злоякісні лімфоми. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	3
23	Тромбофілії. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	2
24	Захворювання наднирників. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	3
25	Захворювання гіпофізу. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	3
26	Тиреоїдит. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	3
27	Гіповітамінози. Причини виникнення та проблеми пацієнта, вирішення, відпрацювання практичних навичок та вмінь	2
28	Нецукровий діабет. Медсестринський процес. Відпрацювання практичних навичок та вмінь	2

	Підготовка до екзамену	30
		Усього 100

ЗМІСТ

Тема 1. Вчення про медсестринство у внутрішній медицині. Методи обстеження пацієнта в клініці внутрішніх хвороб

ЛЕКЦІЯ

Історія розвитку вчення про внутрішні хвороби, їх місце серед інших клінічних дисциплін у системі підготовки медсестри. Основні історичні етапи розвитку внутрішньої медицини в Україні. Внесок академіків М.П. Кончаловського, Г.Ф. Образцова, М.Д. Стражеско, М.М. Губергріца, Ф.Г. Яновського, В.М. Іванова, В.Х. Василенка, Л.Т. Малої, професора Г.Й. Яновського та інших у розвиток вітчизняної внутрішньої медицини.

Принципи організації та методи надання лікувально-профілактичної допомоги пацієнтам в Україні. Основи законодавства України з питань охорони здоров'я населення і довкілля. Пропаганда санітарних знань, гігієнічне та фізичне виховання населення, формування здорового способу життя, боротьба зі шкідливими звичками. Роль медсестри в реалізації цих завдань.

Заходи і засоби особистої професійної безпеки медичної сестри під час надання медичної допомоги пацієнтам, при роботі з кров'ю та іншим біоматеріалом, апаратурою тощо.

Поняття про хворобу, етіологію, патогенез, періоди, стадії, діагностику, клінічний та медсестринський діагнози, прогноз, перебіг, види лікування, профілактику.

Суб'єктивний та об'єктивні методи обстеження пацієнтів. Медсестринський процес в клініці внутрішніх хвороб. Опитування пацієнта медичною сестрою (паспортні дані, скарги, анамнез хвороби, анамнез життя). Обстеження пацієнта в межах компетенції медичної сестри.

Додаткові методи обстеження: лабораторні та інструментальні (функціональні, комп'ютерна томографія, рентгенологічні тощо).

Підготовка пацієнта, правила взяття біологічного матеріалу для досліджень, транспортування його в лабораторію. Участь медсестри в підготовці пацієнтів та проведенні інструментальних обстежень. Значення додаткових методів дослідження для з'ясування клінічного діагнозу та динаміки перебігу хвороби.

Заходи і засоби особистої професійної безпеки медичної сестри під час надання медичної допомоги пацієнтам, при роботі з кров'ю та іншим біологічним матеріалом, інструментальних методах обстеження.

Токсономія медсестринських діагнозів.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Перший етап медсестринського процесу: опитування пацієнта (паспортні дані, скарги, анамнез хвороби, анамнез життя), правила та послідовність проведення їх медичною сестрою. Виявлення проблем пацієнта (дійсних та супутніх, пріоритетних, потенційних).

Огляд пацієнта: оцінка його загального стану, свідомості, положення в ліжку, загальний огляд пацієнта та окремих систем і органів.

Суть та значення фізичних методів обстеження (антропометрія, визначення частоти дихальних рухів, підрахунок і характеристика пульсу, вимірювання артеріального тиску) для встановлення медсестринських діагнозів. Медсестринська діагностика на основі отриманих даних.

Оволодіння особливостями підготовки пацієнтів до різних лабораторних досліджень, правилами й технікою взяття біоматеріалу для досліджень. Оформлення направлень і доставка досліджуваного матеріалу до лабораторії.

Підготовка пацієнта до різних досліджень сечі: загального аналізу, за методами Зимницького, Нечипоренка.

Взяття харкотиння для загального та бактеріологічного досліджень.

Підготовка пацієнта для загального аналізу крові та взяття крові для біохімічного, серологічного та бактеріологічного досліджень.

Підготовка пацієнта і взяття калу для копрологічного дослідження, на виявлення гельмінтів та приховану кров.

Взяття шлункового вмісту фракційним методом для дослідження. Внутрішньошлункова рН-метрія.

Взяття дуоденального вмісту фракційним методом.

Відвідування структурних підрозділів лікувально-профілактичних закладів, які здійснюють інструментальну діагностику.

Оволодіння методиками підготовки пацієнтів до основних інструментальних методів обстеження (рентгенологічних, комп'ютерної томографії тощо) і функціональної діагностики (електрокардіографії, спірографії, пневмотахометрії), значення цих методів у діагностиці захворювань внутрішніх органів.

Виконання заходів і засобів особистої професійної безпеки медичної сестри під час надання медичної допомоги пацієнтам, під час роботи з кров'ю та іншим біологічним матеріалом, інструментальних методів обстеження. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Практичні навички:

- медсестринська діагностика;
- здійснення спостереження і догляду за пацієнтами з різними захворюваннями органів дихання;
- надання невідкладної долікарської допомоги при гострих станах (кровохарканні, легеневій кровотечі, задишці, бронхоспазмі, ядусі тощо);
- асистування лікареві під час проведення плевральної пункції;
- виконання найпростіших фізіотерапевтичних процедур (застосування гірчичників, проведення інгаляцій, опромінення кварцовою лампою, виконання йодної сітки);
- взяття харкотиння для дослідження (загального, бактеріологічного та визначення чутливості флори до антибіотиків);
- виконання проби Манту;
- підрахунок частоти дихальних рухів (ЧДР);
- вимірювання температури тіла, записування результатів у температурний листок;
- ведення листків лікарських призначень;
- розведення та введення антибіотиків;
- виконання всіх видів ін'єкцій (внутрішньошкірних, підшкірних, внутрішньом'язових, внутрішньовенних);
- ведення медсестринської документації;
- навчання само- та взаємодогляду пацієнта та його оточення;

- дотримання правил техніки безпеки, охорони праці в галузі, протиепідемічного режиму, професійної безпеки в лікувально-профілактичному закладі. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Тема 2. Хвороби органів дихання. Професійні захворювання та отруєння

ЛЕКЦІЇ

Основні прояви захворювань органів дихання.

Поняття про хронічні неспецифічні захворювання легень (ХНЗЛ): бронхіт, бронхоектатична хвороба. Причини, класифікація. Медсестринський процес при обструктивних захворюваннях легень. Ускладнення. Профілактика.

Бронхіальна астма. Етіологія, роль алергенів у виникненні захворювання. Медсестринський процес при бронхіальній астмі. Клінічна картина нападу бронхіальної астми, невідкладна допомога та профілактика в міжприступний період, критерії ефективності медсестринських втручань.

Пневмонія. Сучасна класифікація: позалікарняна, набута пневмонія, внутрішньолікарняна (шпитальна, нозокоміальна), аспіраційна та пневмонії з тяжкими дефектами імунітету. Етіологія, морфологічні зміни. Медсестринський процес при пневмонії. Можливі ускладнення. Профілактика.

Плеврит сухий та ексудативний. Визначення, класифікація. Медсестринський процес при плевриті. Значення плевральної пункції в діагностиці та лікуванні. Профілактика.

Абсцес легенів. Визначення. Медсестринський процес при абсцесі легенів. Профілактика.

Емфізема легенів. Визначення. Медсестринський процес при емфіземі легенів. Профілактика.

Пневмосклероз. Визначення. Медсестринський процес при пневмосклерозі. Профілактика.

Професійні інтоксикації свинцем, хлорорганічними, фосфорорганічними, ртуть-органічними, миш'яковмісними сполуками. Медсестринський процес. Профілактика.

Променева хвороба. Медсестринський процес. Профілактика.

Онкопатологія органів дихання. Медсестринський процес при раку легень. Профілактика онкологічних уражень органів дихання.

Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці та особистої професійної безпеки медичної сестри під час надання медичної допомоги пацієнтам, при роботі з кров'ю та іншим біологічним матеріалом. Виконання чинних наказів МОЗ України «Про затвердження клінічних протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю «Пульмонологія»».

Туберкульоз легень. Етіологія, класифікація туберкульозу. Медсестринський процес при туберкульозі легень: медсестринська діагностика, встановлення медсестринських діагнозів, планування медсестринських втручань. Реалізація плану медсестринських втручань при обстеженні, спостереженні та догляді за пацієнтом. Виконання лікарських призначень. Оцінювання результатів виконання плану медсестринських втручань та їх корекція. Специфічна і неспецифічна профілактика туберкульозу. Наказ МОЗ України з боротьби та запобігання туберкульозу.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Виконання медсестринського процесу при хронічних обструктивних захворюваннях легень: бронхіті, бронхіальній астмі, бронхоектатичній хворобі. Оволодіння навичками медсестринського обстеження пацієнта, визначення його наявних проблем і встановлення медсестринських діагнозів. Планування медсестринських втручань та їх реалізація. Надання допомоги пацієнтам при задишці, кашлі та ядусі. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта та взяття харкотиння для лабораторних досліджень; підготовка пацієнта до проведення інструментальних обстежень (рентгенологічного, бронхоскопії, спірометрії). Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду: застосування індивідуальних інгаляторів, виконання дихальної гімнастики. Профілактика нападів ядухи. Виконання заходів і засобів особистої професійної безпеки медичної сестри під час надання медичної допомоги пацієнтам, при роботі з кров'ю та іншим біологічним матеріалом, інструментальних методах обстеження. Виконання чинних наказів МОЗ України «Про затвердження клінічних протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю “Пульмонологія”».

Медсестринський процес при пневмоніях, плевритах. Оцінювання стану пацієнта на основі медсестринського обстеження. Додаткові методи обстеження пацієнтів з легеневою патологією (взяття харкотиння на загальний клінічний аналіз, цитологічне та бактеріологічне дослідження, на антибіотикограму), участь медсестри у проведенні плевральної пункції. Діагностична і лікувальна мета плевральної пункції.

Складання плану вирішення дійсних проблем пацієнта, здійснення медсестрою мотивованого догляду та опіки.

Невідкладна долікарська допомога при критичному зниженні температури тіла.

Специфіка роботи медсестри в пульмонологічному відділенні (стаціонарі). Дотримання особистої професійної безпеки медсестри під час надання медичної допомоги пацієнтам, при роботі з кров'ю та іншим біоматеріалом, інструментальних методах обстеження.

Дійсні проблеми пацієнтів при різних формах туберкульозу легень та раку легень, медсестринське оцінювання стану. Методи лабораторної та інструментальної діагностики, туберкулінодіагностика, участь медичної сестри у їх проведенні, значення ранньої діагностики туберкульозу.

Невідкладна долікарська допомога при кровохарканні та легеневій кровотечі. Специфічна і неспецифічна профілактика туберкульозу. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду: принципи співжиття при інфекційному захворюванні. Проведення профілактичних заходів для запобігання пневмоконіозу.

Специфіка роботи медичної сестри у фтизіатричному відділенні (стаціонарі) та відділенні профпатології. Дотримання правил особистої гігієни, охорони праці та безпеки медсестри у фтізіопульмонологічному відділенні. Заходи безпеки при роботі з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Практичні навички:

- медсестринська діагностика;
- здійснення спостереження і догляду за пацієнтами з різними захворюваннями органів дихання;
- надання невідкладної долікарської допомоги при гострих станах (кровохарканні, легеневій кровотечі, задишці, бронхоспазмі, ядусі тощо);
- асистування лікареві під час проведення плевральної пункції;
- виконання найпростіших фізіотерапевтичних процедур (застосування гірчичників, проведення інгаляцій);
- взяття харкотиння для дослідження (загального, бактеріологічного та визначення чутливості флори до антибіотиків);
- виконання проби Манту;
- підрахунок частоти дихальних рухів (ЧДР);
- вимірювання температури тіла, записування результатів у температурний листок;
- ведення листків лікарських призначень;

- розведення та введення антибіотиків;
- виконання всіх видів ін'єкцій (внутрішньошкірних, підшкірних, внутрішньом'язових, внутрішньовенних);
- дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки;
- ведення медсестринської документації;
- навчання само- та взаємодогляду пацієнта та його оточення;
- дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки при роботі з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Тема 3. Хвороби серцево-судинної системи

ЛЕКЦІЇ

Основні ознаки захворювань серцево-судинної системи.

Артеріальна гіпертензія. Етіологія. Медсестринський процес при гіпертонічній хворобі. Участь медичної сестри у діагностиці. Принципи лікування. Дієтотерапія. Гіпертонічний криз, клінічні прояви, невідкладна допомога. Ускладнення артеріальної гіпертензії: інфаркт міокарда, інсульт, нефросклероз, аневризма аорти.

Атеросклероз. Визначення, чинники ризику, форми атеросклерозу. Участь медсестри у лікуванні, дієтотерапії, профілактиці.

Ішемічна хвороба серця. Класифікація. Етіологія. Медсестринський процес при стенокардії. Діагностичні критерії, основні принципи лікування. Надання невідкладної допомоги в разі нападу. Догляд за пацієнтами, первинна та вторинна профілактика.

Медсестринський процес при гострому інфаркті міокарда. Перша допомога. Ведення пацієнта з неускладненим інфарктом міокарда. Ускладнення: кардіогенний шок, аритмії, тромбоемболії, перфорація перегородки, аневризма шлуночка, синдром Дреслера. Атипові форми інфаркту міокарда. Роль медичної сестри у здійсненні лікування та виходжуванні пацієнтів. Виконання чинних наказів МОЗ України «Про затвердження протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю «Кардіологія»».

Вади серця. Класифікація. Набуті вади серця. Етіологія. Класифікація набутих вад серця: поняття про стеноз та недостатність, компенсацію та декомпенсацію. Медсестринський процес при набутих вадах серця залежно від їх клінічних форм. Профілактика набутих вад серця.

Гостра серцева недостатність: серцева астма, набряк легень. Причини. Клінічні прояви. Невідкладна допомога.

Гостра судинна недостатність (непритомність, колапс, шок). Причини. Класифікація. Клінічні прояви, діагностика, невідкладна допомога. Правила техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки. Заходи безпеки при роботі з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Хронічна недостатність кровообігу. Причини. Медсестринський процес.

Порушення серцевого ритму. Поняття про синусову тахікардію, брадикардію, аритмію, екстрасистолію, миготливу аритмію. Роль медсестри в догляді та опіці за пацієнтами з аритміями.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Виявлення дійсних проблем пацієнта при артеріальній гіпертензії та атеросклерозі. Критерії оцінювання стану пацієнта після медсестринського обстеження пацієнта. Функції медсестри у вирішенні дійсних проблем пацієнта, у діагностичному та лікувальному процесах, мотивованому догляді та опіці. Невідкладна долікарська допомога при ускладнених та неускладнених гіпертонічних кризах. Профілактика артеріальної гіпертензії та атеросклерозу. Дотримання особистої гігієни та безпеки медичної сестри.

Виконання чинних наказів МОЗ України «Про затвердження протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю “Кардіологія”».

Виконання заходів і засобів особистої професійної безпеки та охорони праці в галузі під час надання медичної допомоги пацієнтам, при роботі з кров'ю та іншим біологічним матеріалом, інструментальних методах обстеження.

Виявлення дійсних проблем пацієнта при стенокардії. Оцінювання стану пацієнта після медсестринського обстеження. Больовий напад, невідкладна долікарська допомога. Медсестринський процес.

Виявлення дійсних проблем пацієнта при стенокардії та інфаркті міокарда. Критерії оцінювання стану пацієнта. Методи діагностики (лабораторні та інструментальні), участь медичної сестри в їх проведенні. Особливості роботи медичної сестри в блоках інтенсивної терапії. Невідкладна долікарська допомога при больовому нападі та при гострих ускладненнях інфаркту міокарда (кардіогенний шок, набряк легень, серцева астма та ін.). Правила використання наркотичних засобів. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Профілактика. Дотримання особистої гігієни та професійної безпеки медичної сестри.

Медсестринський процес при набутих вадах серця. Виявлення дійсних проблем пацієнта при порушенні геодинаміки з мітральними та аортальними вадами серця. Критерії оцінювання стану пацієнта у фазі компенсації та декомпенсації. Складання медичною сестрою плану вирішення дійсних проблем пацієнта та медсестринських втручань, їх реалізація. Здійснення догляду та опіки над пацієнтами з набутими вадами серця. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду.

Виконання заходів і засобів особистої професійної безпеки, протиепідемічного режиму та охорони праці медичної сестри під час надання медичної допомоги пацієнтам, при роботі з кров'ю та іншим біологічним матеріалом, інструментальних методах обстеження.

Критерії оцінювання стану пацієнта при гострій і хронічній серцево-судинній недостатності. Невідкладна долікарська допомога при непритомності, судинному та кардіогенному шоку, колапсі, серцевій астмі, набряку легень.

Виявлення медичною сестрою дійсних проблем пацієнта при хронічній серцевій недостатності з різними клінічними стадіями (I, IIА, IIВ, III). Участь медсестри у діагностиці. Складання плану медсестринських втручань та його реалізація.

Специфіка роботи медичної сестри в кардіологічному відділенні (стаціонарі), відділенні (палаті) інтенсивної терапії. Дотримання правил техніки безпеки, професійної безпеки та охорони праці в галузі. Заходи безпеки при роботі з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Виконання чинних наказів МОЗ України «Про затвердження протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю “Кардіологія”».

Практичні навички:

- медсестринська діагностика;
- взяття крові на біохімічне дослідження;
- вимірювання артеріального тиску, оцінювання результатів, записування їх у температурному листку;
- визначення пульсу та його характеристика, записування результатів у температурному листку;
- ведення листків і виконання лікарських призначень;
- розведення та введення антибіотиків;
- ведення медсестринської документації, листка медсестринського процесу;
- проведення оксигенотерапії;
- здійснення невідкладної допомоги при гострій судинній недостатності (непритомність, шоку, колапсі) та гострій серцевій недостатності (серцевій астмі, набряку легень);

- здійснення невідкладної допомоги при гіпертонічному кризі, стенокардії, гострому інфаркті міокарда, кардіогенному шоку;
- здійснення спостереження і догляду за пацієнтами з проявами хронічної недостатності кровообігу;
- виконання найпростіших фізіотерапевтичних процедур (постановка гірчичників, застосування грілки та мішура з льодом);
- виконання всіх видів ін'єкцій;
- дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Тема 4. Підсумкова практика студентів

Робота медичної сестри в поліклінічному відділенні та стаціонарі терапевтичного профілю лікувально-профілактичних закладів (ЛПЗ)

Реєстратура. Медична документація. Участь у прийманні пацієнтів і робота на дільниці разом з лікарем та медичною сестрою, виконання обов'язків дільничної медичної сестри терапевтичного відділення. Дотримання особистої гігієни та професійної безпеки медичної сестри.

Робота та обов'язки медичної сестри діагностичного відділення. Підготовка пацієнтів і взяття біологічного матеріалу, доставлення його в лабораторію. Підготовка пацієнтів та участь медичної сестри в рентгенологічних, ендоскопічних обстеженнях, комп'ютерній томографії, УЗД, проведенні пункцій (плевральної, абдомінальної, стернальної тощо). Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, особистої гігієни медсестри.

Робота в кабінеті функціональної діагностики. Підготовка пацієнта та участь у проведенні запису ЕКГ, визначенні функції зовнішнього дихання (спірометрії, спірографії, пневмотахометрії). Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, особистої гігієни медичної сестри.

Робота в маніпуляційній. Правила зберігання та обліку ліків. Виконання призначень лікаря в терапевтичному відділенні поліклініки, амбулаторії, денних стаціонарах: роздавання ліків, правила приймання та побічна дія. Здійснення всіх видів ін'єкцій. Спостереження за станом пацієнтів. Проведення заходів щодо запобігання ускладнень. Здійснення передстерилізаційного оброблення та дезінфекції інструментарію після використання. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, особистої гігієни медичної сестри. Дотримання і виконання вимог, чинних наказів МОЗ України при роботі в маніпуляційному та процедурному кабінетах.

Робота у фізіотерапевтичному відділенні. Складання комплексів лікувальної фізкультури та участь у їх проведенні при патології внутрішніх органів: дихальної системи, серцево-судинної, сполучної тканини тощо. Участь у проведенні елементів масажу при різних захворюваннях внутрішніх органів (бронхіті, бронхіальній астмі, пневмонії, бронхоектатичній хворобі, ревматизмі, ревматоїдному артриті тощо). Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, особистої гігієни медсестри. Виконання найпростіших засобів впливу на кровообіг: тепла, холоду, п'явок, гірчичників, банок, компресів тощо. Навчання пацієнтів та їх оточення проведенню найпростіших фізіотерапевтичних процедур. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки в маніпуляційному та процедурних кабінетах.

Робота в приймальному відділенні. Спрямована на виконання посадових обов'язків медичною сестрою. Дотримання правил реєстрації пацієнтів при поступленні на стаціонарне лікування, участь у загальному огляді, проведенні антропометрії, санітарного оброблення, транспортування пацієнтів тощо. Заповнення та ведення

медсестринської документації. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки.

Робота в пульмонологічному відділенні. Медсестринське обстеження пацієнтів при хворобах органів дихання: бронхіті, бронхіальній астмі, пневмонії, плевриті, абсцесі легень тощо. Встановлення медсестринських діагнозів. Спостереження за пацієнтом та вирішення його дійсних проблем. Виконання призначень лікаря: усіх видів ін'єкцій, фізіотерапевтичних процедур, ЛФК, масажу тощо. Підготовка пацієнта та взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень (крові, харкотиння, сечі, біоптату тощо). Підготовка пацієнта та участь медичної сестри в інструментальних методах обстеження (рентгенографії, комп'ютерній томографії, ендоскопії, УЗД тощо). Вирішення супутніх проблем і потреб пацієнта. Оцінювання результатів медсестринських втручань та їх корекція. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Робота у фтізіопульмонологічному відділенні. Медсестринське обстеження пацієнтів з туберкульозом легень. Встановлення медсестринських діагнозів. Спостереження за пацієнтом та вирішення його дійсних проблем. Підготовка пацієнта і взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень (крові, харкотиння, промивних вод бронха тощо). Підготовка пацієнта й участь медсестри в інструментальних методах обстеження (рентгенографії, флюорографії, комп'ютерної томографії, ендоскопії, УЗД тощо). Постановка діагностичної проби Манту. Виконання призначень лікаря: усіх видів ін'єкцій, фізіотерапевтичних процедур, ЛФК, масажу тощо. Надання невідкладної допомоги при ускладненнях: кровохарканні, легеневій кровотечі. Вирішення супутніх проблем і потреб пацієнта. Оцінювання результатів медсестринських втручань та їх корекція. Участь у специфічній та неспецифічній профілактиці туберкульозу. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду: принципи співжиття при інфекційному захворюванні. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом. Накази МОЗ України з боротьби та запобігання туберкульозу.

Робота у відділенні профпатології. Медсестринське обстеження пацієнта з професійними захворюваннями та отруєннями. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта та взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень; підготовки пацієнта до проведення інструментальних обстежень. Надання невідкладної допомоги при гострих професійних отруєннях та ураженнях. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Робота в інфарктному відділенні. Медсестринське обстеження пацієнта з інфарктом міокарда (гострий період, реабілітація). Надання невідкладної допомоги при больовому синдромі з метою запобігання кардіогенному шоку. Підготовка пацієнта та взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень (загального, біохімічного аналізів крові, коагулограми тощо). Підготовка пацієнта та участь медсестри в інструментальних та функціональних методах обстеження (ЕКГ, ЕхоКГ, рентгенографії, комп'ютерній томографії, ендоскопії тощо). Виконання призначень лікаря. Здійснення спостереження та догляду за тяжкохворими: дослідження пульсу, артеріального тиску, частоти дихальних рухів, визначення набряків, добового діурезу (реєстрація в температурному листку). Вирішення супутніх проблем і потреб пацієнта. Оцінювання результатів медсестринських втручань та їх корекція. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Робота в блоці інтенсивної терапії. Здійснення спостереження та догляду за тяжкохворими в блоці інтенсивної терапії (БІТ): дослідження пульсу, артеріального тиску, частоти дихальних рухів, визначення набряків, добового діурезу (реєстрація в температурному листку). Вирішення супутніх проблем і потреб пацієнта. Оцінювання результатів медсестринських втручань та їх корекція. Дотримання правил техніки безпеки,

охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Робота в кардіологічному відділенні. Медсестринське обстеження пацієнта з гіпертонічною хворобою, стенокардією, атеросклерозом вінцевих судин серця, вадами серця, хронічною серцевою недостатністю. Встановлення медсестринських діагнозів. Підготовка пацієнта та взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень (загального, біохімічного аналізів крові, коагулограми тощо). Підготовка пацієнта та участь медсестри в інструментальних та функціональних методах обстеження (ЕКГ, ЕхоКГ, рентгенографії, комп'ютерній томографії, ендоскопії тощо). Виконання призначень лікаря. Здійснення спостереження та догляду: дослідження пульсу, артеріального тиску, частоти дихальних рухів, визначення набряків, добового діурезу (реєстрація в температурному листку). Надання невідкладної допомоги при гіпертонічному кризі, нападі стенокардії, шоку, зомлінні, колапсі, гострій серцевій недостатності (набряку легень, серцевій астмі тощо). Вирішення супутніх проблем і потреб пацієнта. Оцінювання результатів медсестринських втручань та їх корекція. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Робота у відділенні постінфарктної реабілітації. Медсестринське обстеження пацієнта в період реабілітації при інфаркті міокарда. Участь медичної сестри в реалізації медичної, психологічної та професійної реабілітації, зокрема в період стабілізації, мобілізації. Участь у складанні програми реабілітації та її проведення. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Практичні навички:

- проведення повного і часткового санітарного оброблення пацієнта;
- оброблення волосся при виявленні педикульозу;
- антропометрія;
- приготування дезінфекційних розчинів потрібної концентрації;
- дезінфекція предметів догляду, особистої гігієни пацієнта, посуду;
- підготовка до роботи процедурного кабінету. Накривання стерильного столу;
- приготування ліжка пацієнту, заміна натільної та постільної білизни лежачому хворому;
- користування функціональним ліжком;
- транспортування та перекладання пацієнта;
- догляд за шкірою. Вмивання лежачих хворих, обтирання;
- догляд за волоссям: миття, розчісування, стрижка, гоління;
- підмивання лежачих хворих;
- годування лежачого хворого з ложки, напувальника; проведення заходів з профілактики пролежнів;
- введення харчових сумішей через зонд;
- догляд за шкірою в разі наявності пролежнів;
- туалет очей: промивання, очні ванночки; туалет носа, очищення носових ходів;
- очищення зовнішнього слухового ходу;
- догляд за порожниною рота: зрошення, полоскання, чищення зубів;
- подавання судна і сечоприймача лежачому хворому;
- складання порційної вимоги;
- складання дієти при різних захворюваннях;
- здійснення контролю за санітарним станом приліжкових столиків, холодильників, асортиментом і терміном зберігання харчових продуктів;
- проведення медсестринського обстеження пацієнта при хворобах внутрішніх органів: дихальної і серцево-судинної систем, професійній патології;
- установлення медсестринських діагнозів при хворобах дихальної і серцево-судинної систем, професійній патології;

- підготовка пацієнта та взяття сечі для досліджень: загального аналізу, за методами Зимницького, Нечипоренка;
- здійснення спостереження та догляду за пацієнтами при захворюваннях внутрішніх органів: дихальної, серцево-судинної систем, професійній патології;
- асистування лікареві під час проведення плевральної пункції;
- виконання найпростіших фізіотерапевтичних процедур (застосування гірчичників, проведення інгаляцій);
- взяття харкотиння для дослідження (загального, бактеріологічного та визначення чутливості флори до антибіотиків);
- виконання проби Манту;
- підрахунок частоти дихальних рухів (ЧДР);
- вимірювання температури тіла, записування результатів у температурний листок;
- вимірювання артеріального тиску, оцінювання результатів, реєстрація їх у температурному листку;
- визначення пульсу та його характеристика, реєстрація результатів у температурному листку;
- ведення листків і виконання лікарських призначень;
- розведення та введення антибіотиків;
- ведення медсестринської документації, листка медсестринського процесу;
- виконання оксигенотерапії;
- проведення промивання шлунка;
- оброблення шкіри та слизової оболонки ротової порожнини при потраплянні токсичних речовин;
- навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду при хворобах дихальної і серцево-судинної систем, професійній патології;
- виконання підшкірних, внутрішньом'язових, внутрішньовенних ін'єкцій (краплинні та струминні інфузії);
- оволодіння технікою запису електрокардіограм;
- здійснення догляду за пацієнтами (визначення водного балансу, добового діурезу, надання зручного положення в ліжку, догляд за шкірою та проведення профілактики пролежнів, спостереження за роботою кишок, допомога в дієтичному харчуванні);
- взяття крові на біохімічне дослідження;
- здійснення спостереження і догляду за пацієнтами;
- виконання всіх видів ін'єкцій;
- надання невідкладної долікарської допомоги при гострих станах (кровохарканні, легеневій кровотечі, задишці, бронхоспазмі, ядусі, при різних професійних отруєннях, бронхіальній астмі);
- здійснення невідкладної допомоги при гострій судинній недостатності (зомлінні, шоку, колапсі) та гострій серцевій недостатності (серцевій астмі, набряку легень);
- здійснення невідкладної допомоги при гіпертонічному кризі, стенокардії, гострому інфаркті міокарда;
- здійснення спостереження і догляду за пацієнтами з проявами хронічної недостатності кровообігу;
- дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки. Заходи безпеки при роботі з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Тема 5. Захворювання органів травлення

ЛЕКЦІЇ

Основні симптоми захворювань шлунка. Гострий гастрит. Етіологія. Медсестринський процес при гострому гастриті: медсестринське обстеження,

медсестринські діагнози, планування медсестринських втручань (взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень, надання невідкладної допомоги, особливості догляду за пацієнтом, принципи дієтотерапії та лікування). Роль медичної сестри в профілактиці захворювання. Хронічний гастрит типу А, В. Етіологія, класифікація. Медсестринський процес при хронічних гастритах. Профілактика хронічного гастриту.

Виразкова хвороба шлунка та дванадцятипалої кишки. Етіологія, роль *Helicobacter pylori*. Класифікація. Участь медсестри у здійсненні сучасних методів діагностики, лікуванні, дієтотерапії. Ускладнення виразкової хвороби: їх клінічні прояви, невідкладна допомога при них, догляд за пацієнтами. Диспансеризація пацієнтів із захворюваннями шлунка. Виконання наказів МОЗ України «Про затвердження протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю “Гастроентерологія”».

Виконання медсестринського процесу при виразковій хворобі шлунка і дванадцятипалої кишки. Оволодіння навичками медсестринського обстеження пацієнта, визначення його дійсних проблем та встановлення медсестринських діагнозів, планування медсестринських втручань та їх реалізація. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта і взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень; підготовки пацієнта до проведення інструментальних обстежень (рентгенологічного, ендоскопічного). Надання невідкладної долікарської допомоги при ускладненнях виразкової хвороби. Виконання лікарських призначень. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Профілактика захворювання.

Рак шлунка. Медсестринський процес. Профілактика.

Виконання заходів і засобів професійної безпеки, протиепідемічного режиму та охорони праці під час надання медичної допомоги пацієнтам, при роботі з кров'ю та іншим біологічним матеріалом, інструментальних методах обстеження. Специфіка роботи медсестри в гастроентерологічному відділенні.

Хронічний гепатит. Етіологія, класифікація. Медсестринський процес при хронічних гепатитах, цирозі печінки, холециститах та жовчнокам'яній хворобі: медсестринська діагностика, планування медсестринських втручань. Реалізація плану медсестринських втручань. Виконання лікарських призначень. Оцінювання результатів виконання плану медсестринських втручань та їх корекція. Профілактика захворювань.

Невідкладна допомога при гострих станах (шлунково-стравохідній кровотечі, печінковій недостатності, жовчній коліці).

Хронічний панкреатит. Медсестринський процес при хронічному панкреатиті. Профілактика хронічного панкреатиту.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Виконання медсестринського процесу при гострому і хронічному гастриті. Оволодіння навичками медсестринського обстеження пацієнта, визначення його дійсних проблем та встановлення медсестринських діагнозів, планування медсестринських втручань та їх реалізація. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта та взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень, до проведення інструментальних обстежень. Виконання лікарських призначень. Профілактика гастриту.

Виконання медсестринського процесу при виразковій хворобі шлунка та дванадцятипалої кишки. Оволодіння навичками медсестринського обстеження пацієнта, визначення його дійсних проблем та встановлення медсестринських діагнозів, планування медсестринських втручань та їх реалізація. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта та взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень, до проведення інструментальних обстежень. Виконання лікарських призначень. Профілактика виразкової хвороби.

Виконання заходів і засобів особистої професійної безпеки, протиепідемічного режиму та охорони праці медичної сестри під час надання медичної допомоги пацієнтам, при роботі з кров'ю та іншим біологічним матеріалом, інструментальних методах

обстеження, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Виконання медсестринського процесу при хронічному гепатиті. Оволодіння навичками медсестринського обстеження пацієнта, визначення його дійсних проблем та встановлення медсестринських діагнозів, планування медсестринських втручань та їх реалізація. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта та взяття біологічного матеріалу для лабораторних досліджень; підготовки пацієнта до проведення інструментальних обстежень (УЗД, радіоізотопного сканування, лапароскопії, пункційної біопсії печінки). Виконання призначень лікаря. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Профілактика захворювання.

Оцінювання стану пацієнта на основі суб'єктивного та об'єктивного обстежень, виявлення дійсних проблем пацієнта при цирозі печінки, портальній гіпертензії. Медсестринська діагностика. Планування медсестринських втручань: підготовка пацієнта та участь в лабораторних дослідженнях та інструментальних обстеженнях (радіоізотопному скануванні, УЗД печінки, біопсії, лапароскопії, езофагодуоденоскопії), спостереження та догляд за пацієнтом, виконання призначень лікаря. Невідкладна долікарська допомога при ускладненнях (стравохідно-шлунковій кровотечі, печінковій комі, набряковому синдромі, геморагічному синдромі). Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Виконання медсестринського процесу при захворюваннях жовчного міхура та жовчновивідних шляхів. Оволодіння навичками медсестринського обстеження пацієнта, визначення його дійсних проблем та встановлення медсестринських діагнозів, планування медсестринських втручань та їх реалізація, вирішення дійсних проблем та потреб пацієнта. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта та взяття дуоденального вмісту для лабораторного дослідження, до проведення інструментальних обстежень (УЗД, холецистографії). Виконання призначень лікаря. Невідкладна допомога при жовчній коліці. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Профілактика захворювання. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки.

Практичні навички:

- оцінювання стану пацієнта на підставі його скарг і даних об'єктивного обстеження;
- здійснення догляду за пацієнтами під час блювання;
- проведення промивання шлунка;
- взяття промивних вод шлунка на дослідження;
- проведення шлункового зондування;
- підготовка пацієнта до внутрішлункової рН-метрії;
- підготовка пацієнта до проведення тестів на виявлення *Helicobacter pylori* (інвазивних та неінвазивних);
- взяття сечі на амілазу;
- застосування газовідвідної трубки;
- постановка клізм (очисної, послаблювальної, сифонної, крапельної, медикаментозної);
- взяття крові з вени для біохімічного дослідження (на рівень заліза в сироватці крові, коагулограму, рівень холестерину);
- підготовка пацієнта до рентгенологічного, ендоскопічного та ультразвукового обстежень (холецистографії, лапароскопії, пункційної біопсії, радіоізотопного сканування печінки, езофагодуоденоскопії);
- підготовка інструментарію та асистування лікарю під час проведення абдомінальної пункції;
- взяття калу на копрограму та приховану кров;
- проведення дуоденального зондування;
- надання невідкладної допомоги пацієнтам при больовому синдромі, жовчній коліці, стравохідній, шлунковій і кишковій кровотечах;

- дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Тема 6. Хвороби нирок та сечовивідних шляхів

ЛЕКЦІЇ

Основні симптоми та синдроми захворювань нирок та сечовивідних шляхів. Методи діагностики.

Гломерулонефрит гострий та хронічний. Етіологія, роль бета-гемолітичного стрептококу групи А. Класифікація. Медсестринський процес при гломерулонефриті: медсестринське обстеження, визначення дійсних проблем пацієнта, встановлення медсестринських діагнозів, планування медсестринських втручань. Реалізація плану медсестринських втручань. Надання невідкладної допомоги при екламсії, нирковій гіпертензії. Первинна і вторинна профілактика, диспансерне спостереження.

Пієлонефрит гострий та хронічний. Етіологія. Медсестринський процес при пієлонефриті: медсестринське обстеження, визначення дійсних проблем пацієнта, встановлення медсестринських діагнозів. Планування медсестринських втручань: підготовка пацієнта до лабораторних досліджень (загального клінічного аналізу сечі, проби за методами Зимницького, Нечипоренка, бактеріологічного, визначення чутливості до антибіотиків); підготовка пацієнта до проведення інструментальних обстежень (екскреторної урографії, комп'ютерної томографії, хромоцистоскопії). Особливості спостереження та догляду за пацієнтом. Принципи лікування та профілактики.

Нирковокам'яна хвороба. Етіологія. Медсестринський процес. Надання невідкладної допомоги під час нападу ниркової коліки. Особливості догляду за пацієнтами. Профілактика захворювання.

Хронічна хвороба нирок. Етіологія. Класифікація, стадії. Методи діагностики (ренографія, сканування, комп'ютерна томографія). Принципи лікування. Види діалізу. Трансплантація нирки. Особливості спостереження, догляду та опіки над пацієнтами.

Правила техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Виявлення дійсних проблем пацієнтів при гломерулонефриті. Критерії оцінювання стану пацієнта після медсестринського обстеження. Планування медсестринських втручань та їх реалізація: підготовка пацієнта та взяття сечі для загального клінічного дослідження, проби за методами Зимницького, Нечипоренка; підготовка до інструментальних обстежень (УЗД нирок, офтальмоскопії, ЕКГ). Догляд за пацієнтами з патологією нирок (зважування пацієнтів, антропометрія, застосування сечоприймача та підкладного судна, визначення водного балансу). Принципи лікування та дієтотерапії. Первинна і вторинна профілактика. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, особистої гігієни медсестри.

Виявлення дійсних проблем пацієнта при хронічній хворобі нирок на основі даних медсестринського обстеження, оцінювання стану пацієнта. Складання плану медсестринських втручань, його реалізація: підготовка пацієнта до лабораторних досліджень (загального аналізу крові, біохімічного аналізу крові, загального аналізу сечі, проби за методом Зимницького) та інструментальних обстежень (радіоізотопного сканування нирок, УЗД нирок, рентгенографії нирок, радіонуклідної ренографії). Надання невідкладної долікарської допомоги при гострих станах. Відвідування відділення гемодіалізу. Ознайомлення з методами очищення крові.

Участь медичної сестри в профілактиці та диспансеризації урологічних хворих. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Специфіка роботи медичної

сестри в нефрологічному відділенні, відділенні гемодіалізу. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Виявлення дійсних проблем пацієнтів при пієлонефриті. Медсестринська діагностика. Планування медсестринських втручань та їх реалізація. Підготовка пацієнта та участь медичної сестри в проведенні обстежень (взяття сечі для аналізів, ренографії тощо). Виконання лікарських призначень. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Профілактика.

Медсестринський процес при нирково-кам'яній хворобі: виявлення дійсних проблем пацієнта, проведення медсестринського обстеження та оцінювання стану пацієнта. Планування та реалізація плану медсестринських втручань: підготовка пацієнта до проведення лабораторних досліджень (загального аналізу крові, загального аналізу сечі) та інструментальних обстежень (УЗД нирок, екскреторної урографії, комп'ютерної томографії, рентгенографії нирок). Надання невідкладної допомоги під час нападу ниркової коліки. Сучасні методи лікування (літоліз, літотрипсія). Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Профілактика. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Практичні навички:

- оцінювання стану пацієнта із захворюваннями нирок на підставі скарг і даних об'єктивного медсестринського обстеження;
- надання невідкладної долікарської допомоги при нирковій коліці;
- підготовка пацієнтів до діагностично-лікувальних процедур;
- катетеризація сечового міхура м'яким катетером;
- взяття сечі для дослідження: на загальний аналіз, за методами Зимницького, Нечипоренка;
- взяття сечі для бактеріологічного дослідження;
- підмивання пацієнта;
- підготовка пацієнта до рентгенографії нирок та сечовивідних шляхів;
- виконання всіх видів ін'єкцій;
- навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду;
- дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Тема 7. Ревматичні та системні хвороби сполучної тканини. Алергійні захворювання

ЛЕКЦІЇ

Ревматична хвороба. Етіологія. Медсестринський процес при ревматичній хворобі. Методи діагностики при ревматичній хворобі, участь медичної сестри в їх проведенні. Принципи лікування. Профілактика: первинна, вторинна. Здійснення мотивованого догляду та опіки над пацієнтом.

Медсестринський процес при захворюваннях сполучної тканини (ревматоїдному артриті, деформівному остеоартрозі, системному червоному вовчаку, системній склеродермії, дерматоміозиті та ін.). Методи діагностики при системних захворюваннях, участь медичної сестри в їх проведенні. Принципи лікування та профілактики. Здійснення мотивованого догляду та опіки над пацієнтом з ураженням сполучної тканини.

Поняття про алергію та алергійні реакції. Загальна характеристика екзо- та ендоеалергенів. Поняття про імунологічні механізми розвитку алергійних реакцій. Основні типи алергійних реакцій. Поняття про алергійні реакції реагінового типу (I тип), цитотоксичного типу (II тип), імунокомплексну алергічну реакцію (III тип) та алергічну реакцію гіперчутливості клітинного типу (IV тип). Клінічні прояви. Медсестринський процес та невідкладна допомога при основних алергійних захворюваннях: полінозах,

кропив'янці, алергодерматиті, медикаментозній алергії, харчовій алергії, анафілактичному шоку, набряку Квінке.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Виявлення дійсних проблем пацієнта. Обстеження пацієнта з ревматичною хворобою. Здійснення медичною сестрою мотивованого догляду та опіки над пацієнтом з ураженням суглобів (накладання зігрівального компресу, надання зручного положення суглобам). Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Основні принципи лікування. Профілактика: первинна, вторинна.

Здійснення медсестринського процесу при ревматоїдному артриті. Оцінювання стану пацієнта після медсестринського обстеження. Підготовка пацієнтів до додаткових методів обстеження (рентгенографії суглобів). Особливості догляду за пацієнтами з ревматоїдним артритом.

Виявлення дійсних проблем пацієнтів із захворюваннями сполучної тканини (системним червоним вовчаком, склеродермією тощо). Оцінювання стану пацієнта після медсестринського обстеження. Підготовка пацієнтів до додаткових методів обстеження (рентгенографії, комп'ютерної томографії, артроскопії, тесту на антиядерні антитіла, тесту на антитіла до ДНК). Реалізація медсестринського процесу.

Участь медичної сестри в обстеженні пацієнтів з проявами полінозу, кропив'янки, алергодерматиту, медикаментозної алергії, харчової алергії, анафілактичного шоку. Виявлення основних клінічних симптомів (ранніх).

Методи проведення алергологічних тестів: провокаційних, аплікаційних, скарифікаційних, внутрішньошкірних, підшкірних. Надання невідкладної допомоги при виникненні алергійних реакцій та лікування. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду та запобіганню повторних нападів алергії. Специфіка роботи медичної сестри в алергологічному відділенні. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Практичні навички:

- медсестринська діагностика;
- взяття крові на біохімічне дослідження;
- взяття крові на ревмопроби, ревматоїдний фактор;
- взяття крові та LE-клітини;
- здійснення алергологічних тестів;
- здійснення спостереження і догляду за пацієнтами;
- надання невідкладної допомоги пацієнтам при полінозі, кропив'янці, харчовій алергії, анафілактичному шоку, набряку Квінке;
- виконання всіх видів ін'єкцій;
- постановка зігрівального компресу;
- дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки. Заходи безпеки при роботі з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом;
- навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду, запобіганню повторних випадків алергії.

Тема 8. Хвороби системи крові

ЛЕКЦІЇ

Сучасний погляд на кровотворення. Функції гемопоетичної системи: транспортна, захисна, гемостатична, регуляційна електролітів і води, терморегуляційна, зв'язок між органами і тканинами.

Анемія. Визначення, етіологія, класифікація. Основні симптоми при анемії. Постгеморагічна (гостра, хронічна), залізодефіцитна, мегалобластна, гіпо- і апластична, гемолітична (набута, вроджена). Медсестринський процес при анемії: медсестринське

обстеження, медсестринська діагностика. Планування медсестринських втручань: підготовка пацієнта до лабораторних досліджень (загального аналізу крові, визначення рівня заліза в сироватці крові, копрології) та інструментальних обстежень (різних видів ендоскопії, ЕКГ тощо). Вирішення дійсних проблем та потреб пацієнта. Принципи лікування. Профілактика.

Гемобластоз. Визначення. Етіологія. Класифікація пухлинних захворювань кровотворної і лімфоїдної тканин. Медсестринський процес при гострому мієлоїдному та лімфоїдному лейкозі, хронічних мієлопроліферативних захворюваннях (хронічному мієлолейкозі, справжній поліцитемії, ідіопатичному мієлофіброзі, есенціальній тромбоцитемії) та лімфопрولیферативних процесах. Медсестринська діагностика, планування медсестринських втручань: підготовка пацієнта до додаткових методів обстеження (загального аналізу крові, імуноферментного та цитогенетичного дослідження крові, стеральної пункції, біопсії лімфатичних вузлів тощо). Участь медичної сестри в лікуванні. Оцінювання результатів медсестринських втручань та їх корекція. Профілактика.

Геморагічні захворювання. Визначення. Етіологія, класифікація. Медсестринський процес при геморагічних захворюваннях (тромбоцитопенії, тромбоцитопатії, гемофілії, геморагічному васкуліті) : визначення, дійсні проблеми пацієнта, медсестринські діагнози. Планування медсестринських втручань: підготовка пацієнта до проведення додаткових методів обстеження (загального аналізу крові, коагулограми, рентгенографії суглобів, МРТ, МЯР тощо). Виконання лікарських призначень. Профілактика.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Виконання медсестринського процесу при анемії: постгеморагічній, залізодефіцитній, мегалобластній, гіпо- і апластичній, гемолітичній. Оволодіння навичками медсестринського обстеження пацієнта, виявлення його дійсних проблем та встановлення медсестринських діагнозів. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта до лабораторних досліджень (загального аналізу крові, біохімічного, копрології тощо) та інструментальних обстежень (різних видів ендоскопії, ЕКГ тощо). Надання невідкладної долікарської допомоги при гемолітичному кризі. Участь медичної сестри в лікуванні, догляді за пацієнтом та профілактиці анемії.

Виконання медсестринського процесу при гострому лейкозі. Оволодіння навичками медсестринського обстеження пацієнта, виявлення його дійсних проблем та встановлення медсестринських діагнозів. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта до додаткових методів обстеження (загального аналізу крові, імуноферментного та цитогенетичного дослідження крові, стеральної пункції, біопсії лімфатичних вузлів тощо). Участь медичної сестри в лікуванні, догляді за пацієнтом.

Виконання медсестринського процесу при хронічному мієлолейкозі, ідіопатичному мієлофіброзі, справжній поліцитемії, хронічному лімфолейкозі, злоякісних лімфомах. Оволодіння навичками медсестринського обстеження пацієнта, виявлення його дійсних проблем та встановлення медсестринських діагнозів. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта до додаткових методів обстеження (загального аналізу крові, імуноферментного та цитогенетичного дослідження крові, стеральної пункції, біопсії лімфатичних вузлів тощо). Участь медичної сестри в лікуванні, догляді за пацієнтом та профілактиці.

Реалізація медсестринського процесу при тромбоцитопенії, тромбоцитопатії, гемофілії, геморагічному васкуліті, ДВЗ-синдромі. Оволодіння навичками медсестринського обстеження пацієнта, встановлення медсестринських діагнозів. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта до додаткових методів обстеження (загального аналізу крові, коагулограми, ендоскопії, рентгенографії, МЯР). Надання невідкладної долікарської допомоги при геморагічному синдромі. Виконання призначень лікаря. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду.

Специфіка роботи гематологічного відділення (стаціонару). Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Практичні навички:

- здійснення спостереження і догляду за пацієнтами із захворюваннями крові;
- догляд за тяжкохворими;
- надання долікарської допомоги при гострих станах (геморагічному синдромі, гемолітичному кризі);
- підготовка пацієнтів до діагностично-лікувальних процедур: загального клінічного аналізу крові, визначення коагуляційних тестів, до інфузії та препаратів крові, проведення стерильної пункції, біопсії лімфатичних вузлів;
- участь медсестри в інфузії крові та її препаратів;
- профілактика пролежнів;
- лікування і догляд за пролежнями;
- догляд за ротовою порожниною;
- заповнення одноразової системи для внутрішньовенного крапельного вливання;
- виконання всіх видів ін'єкцій;
- заповнення медичної документації;
- здійснення санітарно-гігієнічних заходів;
- дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Тема 9. Хвороби ендокринної системи та обміну речовин. Охорона праці в галузі

ЛЕКЦІЇ

Дифузне тиреотоксичне воло. Ендемічне воло. Гіпотиреоз. Мікседема. Визначення. Етіологія. Медсестринський процес при хворобах щитоподібної залози: підготовка пацієнта до проведення специфічних додаткових методів обстеження (біохімічного аналізу крові, гормонального дослідження, імунологічного дослідження, радіоізотопного сканування, сцинтиграфії щитоподібної залози тощо). Виконання призначень лікаря. Оцінювання результатів медсестринських втручань та їх корекція. Профілактика захворювань щитоподібної залози.

Цукровий діабет. Визначення. Етіологія, чинники ризику. Класифікація. Медсестринський процес при цукровому діабеті: визначення дійсних проблем пацієнта, медсестринська діагностика. Планування медсестринських втручань: підготовка пацієнта до проведення додаткових методів обстеження (загального та біохімічного аналізів крові, крові на рівень глюкози, глюкозотолерантного тесту, аналізу сечі на глюкозу, УЗД підшлункової залози, обстеження очного дна, ЕКГ тощо). Невідкладна допомога при гіпер- та гіпоглікемічній комі. Лікування медикаментозне та дієтотерапія. Навчання пацієнта та його оточення правилам інсулінотерапії та дієтотерапії. Диспансеризація, профілактика.

Ожиріння. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес при ожирінні. Ступені ожиріння (їх критерії) за різними методиками.

Значення раціонального харчування та фізичної активності в профілактиці аліментарного ожиріння.

Оцінювання результатів медсестринських втручань та їх корекція.

Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Реалізація медсестринського процесу при гіперфункції щитоподібної залози. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта до додаткових методів обстеження (біохімічного аналізу крові, гормонального дослідження, імунологічного дослідження, радіоізотопного сканування, сцинтиграфії щитоподібної залози тощо). Надання невідкладної долікарської допомоги при тиреотоксичному кризі. Виконання призначень лікаря. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Участь медичної сестри в лікуванні та профілактиці гіпертиреозу.

Виявлення дійсних проблем пацієнта при гіпотиреозі. Визначення його стану на основі медсестринського обстеження. Мікседема. Додаткові методи діагностики (гормональне дослідження крові, ізотопне сканування, рентгенодіагностика, цитологічне дослідження, УЗД). Принципи лікування. Роль медичної сестри у спостереженні, догляді та опіці над пацієнтами.

Реалізація медсестринського процесу при ендемічному зобі. Відпрацювання навичок підготовки пацієнта до додаткових методів обстеження (біохімічного аналізу крові, гормонального дослідження, імунологічного дослідження, УЗД, радіоізотопного сканування, сцинтиграфії щитоподібної залози тощо). Виконання призначень лікаря. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду. Участь медичної сестри в лікуванні та профілактиці ендемічного вола. Виконання наказів МОЗ України «Про затвердження протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю “Ендокринологія”».

Медсестринський процес при цукровому діабеті. Виявлення дійсних проблем пацієнта при інсулінонезалежному та інсулінозалежному цукровому діабеті, при його ускладненнях. Вирішення медсестрою дійсних проблем і потреб пацієнта. Особливості інсулінотерапії. Невідкладна допомога при коматозних станах (гіперглікемічній та гіпоглікемічній комі).

Навчання пацієнта та його оточення правилам інсулінотерапії, раціонального харчування. Виконання наказів МОЗ України «Про затвердження протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю “Ендокринологія”».

Виявлення проблем пацієнта при ожирінні. Клінічні прояви. Медсестринська діагностика. Участь медичної сестри в лікуванні та профілактиці. Навчання пацієнта та його оточення контролю за вагою, правилам раціонального харчування, ЛФК.

Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки при роботі з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

Практичні навички:

- здійснення спостереження за пацієнтами з різними захворюваннями ендокринної системи;
- надання невідкладної допомоги при тиреотоксичному кризі, гіпотиреоїдній комі;
- надання невідкладної допомоги при гіперглікемічній та гіпоглікемічній комі;
- підготовка пацієнтів до лабораторних і функціональних методів обстеження:
 - взяття добової сечі на вміст глюкози;
 - взяття крові на вміст глюкози, рівень гормонів;
 - до УЗД;
 - до радіоізотопної діагностики;
- визначення добового діурезу;
- проведення антропометрії;
- визначення основного обміну;
- спостереження та допомога в дотриманні дієти № 9;
- введення інсуліну (розрахунок дози, техніка, правила) хворим на цукровий діабет;
- навчання пацієнта та його оточення правилам раціонального харчування, фізичної активності тощо;

- дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК З ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «МЕДСЕСТРИНСТВО У ВНУТРІШНІЙ МЕДИЦИНІ»

1. Підготовка пацієнтів і взяття біологічного матеріалу до діагностичних процедур (лабораторних, інструментальних):
 - взяття крові, сечі, харкотиння, калу на загальні і спеціальні дослідження;
 - дуодентального зондування;
 - рН-метрія;
 - ендоскопічного обстеження (бронхоскопії, езофагогастродуоденоскопії, колоноскопії, ректороманоскопії);
 - радіоізотопного обстеження (сканування, ренографії);
 - рентгенологічного обстеження;
 - ультразвукової діагностики (УЗД).
0. Здійснення медсестринського обстеження при захворюваннях внутрішніх органів.
 1. Вимірювання температури тіла, графічне зображення.
 2. Підрахунок частоти дихальних рухів.
 3. Роздавання ліків пацієнтам для внутрішнього вживання.
 4. Застосування мазі, крему, присипок, примочок.
 5. Виконання найпростіших фізіотерапевтичних процедур (застосування гірчичників, зігрівальних компресів).
 6. Розведення та набирання в шприц антибіотиків.
 7. Виконання всіх видів ін'єкцій (внутрішньошкірної, підшкірної, внутрішньом'язевої, внутрішньовенної).
 8. Визначення пульсу, графічне зображення в температурному листку.
 9. Вимірювання АТ, графічне зображення в температурному листку.
 10. Визначення добового діурезу.
 11. Монтаж системи для внутрішньовенного крапельного введення ліків.
 12. Профілактика пролежнів.
 13. Промивання шлунка.
 14. Застосування газовивідної трубки.
 15. Виконання постановки клізм (очисної, сифонної, олійної, гіпертонічної, медикаментозної).
 16. Здійснення катетеризації сечового міхура м'яким катетером.
 17. Розрахунок дози інсуліну, введення.
 18. Накладання зігрівального компресу.
 19. Правила застосування наркотичних засобів.
 20. Навчання пацієнта та його оточення само- та взаємодогляду.
23. Вирішення дійсних та супутніх проблем пацієнта, потреб.
24. Ведення медсестринської документації:
 - температурного листка;
 - листка лікарських призначень;
 - листка медсестринського процесу.
25. Надання допомоги при невідкладних станах:
 - задишці;
 - кашлі;
 - нападі бронхіальної астми;

- кровохарканні;
 - легеневій кровотечі;
 - нападі стенокардії;
 - інфаркті міокарда;
 - гіпертонічному кризі;
 - гострій серцевій недостатності (серцевій астмі, набряку легень);
 - гострій судинній недостатності (непритомності, кардіогенному, судинному, геморагічному колапсі; кардіогенному, анафілактичному шоку);
 - перфорації шлунка;
 - стравохідній, шлунковій, кишковій кровотечах;
 - жовчній коліці;
 - нирковій коліці;
 - геморагічному синдромі;
 - гіперглікемічній комі;
 - гіпоглікемічній комі;
 - гіпер-, гіпотермії.
- 26.Складання набору інструментарію та асистування лікареві при пункціях:
- плевральної порожнини;
 - черевної порожнини;
 - стернальної.
- 27.Контроль і допомога пацієнтові в:
- здійсненні заходів особистої гігієни (догляд за шкірою, волоссям, ротовою порожниною, очима, вухами, інтимними ділянками тощо);
 - організації раціонального і дієтичного харчування;
 - забезпеченні належних протиепідемічних, комфортних умов перебування в стаціонарі чи вдома.
28. Дотримання правил техніки безпеки, охорони праці, протиепідемічного режиму, професійної безпеки в лікувально-профілактичному закладі. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СЕМЕСТРОВОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Історія розвитку вчення про внутрішні хвороби. Внесок українських вчених у розвиток вітчизняної терапії.
2. Основні принципи охорони здоров'я людини в Україні.
3. Медсестринство в клініці внутрішніх хвороб, його роль.
4. Основні клінічні прояви захворювань органів дихання, методи діагностики.
5. Бронхіт гострий та хронічний. Етіологія. Медсестринський процес.
6. Бронхіальна астма. Етіологія. Медсестринський процес при бронхіальній астмі. Астматичний статус, невідкладна допомога.
7. Пневмонія. Визначення. Класифікація. Позалікарняна (позашпитальна) пневмонія. Етіологія. Медсестринський процес при позалікарняній пневмонії.
8. Внутрішньолікарняна (нозокоміальна) пневмонія. Етіологія. Медсестринський процес.

9. Плеврит. Визначення. Класифікація. Медсестринський процес при ексудативному плевриті.
10. Бронхоектатична хвороба. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес.
11. Абсцес легень. Етіологія. Медсестринський процес при абсцесі легень залежно від періоду хвороби.
12. Туберкульоз легень. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес. Діагностика, ускладнення, принципи лікування, специфічна і неспецифічна профілактика. Постанова Уряду з боротьби та запобігання туберкульозу.
13. Рак легень. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес.
14. Емфізема, пневмосклероз. Визначення, причини, медсестринський процес, профілактика.
15. Гострі алергійні хвороби. Поняття про алергози та алергійні реакції негайного та сповільненого типу. Клінічні прояви анафілактичного шоку, набряку Квінке, кропивниці, сироваткової хвороби. Невідкладна допомога, профілактика.
16. Основна симптоматика, методи діагностики захворювань серцево-судинної системи.
17. Ревматична хвороба. Етіологія. Медсестринський процес.
18. Набуті вади серця. Визначення, причини. Медсестринський процес.
19. Артеріальна гіпертензія. Етіологія. Медсестринський процес. Гіпертонічний криз, клінічні прояви, невідкладна допомога.
20. Атеросклероз. Визначення, чинники ризику. Класифікація. Медсестринський процес.
21. Ішемічна хвороба серця. Класифікація. Стенокардія. Визначення. Етіологія. Форми, класи стенокардії. Медсестринський процес. Надання невідкладної допомоги при нападі стенокардії.
22. Медсестринський процес при гострому інфаркті міокарда. Перша допомога. Медсестринське ведення пацієнта з неускладненим інфарктом міокарда. Можливі ускладнення в ході захворювання. Атипові форми інфаркту міокарда. Догляд та опіка над пацієнтами.
23. Гостра серцева недостатність. Серцева астма, набряк легень: причини, клінічні прояви, невідкладна допомога.
24. Гостра судинна недостатність. Класифікація. Непритомність, колапс, шок. Причини, клінічні прояви, невідкладна допомога.
25. Хронічна недостатність кровообігу. Роль Київської школи терапевтів у розробленні класифікації хронічної серцевої недостатності. Медсестринський процес.
26. Порушення серцевого ритму. Поняття про синусову тахікардію, брадикардію, екстрасистолію, миготливу аритмію. Участь медсестри в діагностико-лікувальному процесі.
27. Основна симптоматика, методи діагностики захворювань травного каналу.
28. Гострий гастрит. Причини. Медсестринський процес.
29. Хронічний гастрит А, В. Етіологія. Медсестринський процес.
30. Виразкова хвороба шлунка та дванадцятипалої кишки. Етіологія. Основні клінічні синдроми. Медсестринський процес при виразковій хворобі шлунка та дванадцятипалої кишки. Можливі ускладнення виразкової хвороби, їх клінічні прояви, невідкладна допомога.
31. Рак шлунка. Етіологія, чинники ризику. Класифікація. Медсестринський процес.
32. Ентерит. Етіологія. Медсестринський процес.
33. Коліт. Етіологія. Медсестринський процес.
34. Хронічний панкреатит. Етіологія. Медсестринський процес.

35. Хронічний гепатит. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес.
36. Цироз печінки. Поняття, причини, класифікація. Медсестринський процес.
37. Холецистит. Визначення, причини, класифікація. Медсестринський процес.
38. Жовчнокам'яна хвороба. Етіологія. Медсестринський процес. Клінічні прояви жовчної коліки, невідкладна допомога.
39. Основна симптоматика, методи діагностики захворювань нирок та сечовивідних шляхів.
40. Гломерулонефрит гострий та хронічний. Етіологія. Медсестринський процес.
41. Пієлонефрит гострий та хронічний. Етіологія. Медсестринський процес.
42. Нирковокам'яна хвороба. Етіологія. Медсестринський процес. Надання невідкладної допомоги під час нападу ниркової коліки.
43. Хронічна хвороба нирок. Етіологія. Медсестринський процес. Види діалізу. Особливості догляду за пацієнтами.
44. Основні клінічні прояви, методи діагностики захворювань органів кровотворення.
45. Анемія. Поняття, класифікація, етіологія. Медсестринський процес при постгеморагічній, залізодефіцитній, гіпо- та апластичній, гемолітичній анемії.
46. Гемобластоз. Поняття, причини, класифікація. Медсестринський процес при гострому лейкозі.
47. Хронічний мієлопроліферативний лейкоз (мієлолейкоз, сублейкемічний мієлоз, еритремія). Стадії, клінічні прояви, картина крові. Медсестринський процес.
48. Хронічний лімфопроліферативний лейкоз (хронічний лімфолейкоз, мієломна хвороба). Медсестринський процес.
49. Злоякісні лімфоми і лімфосаркоми. Медсестринський процес.
50. Геморагічні захворювання. Причини, класифікація.
51. Медсестринський процес при тромбоцитопенічній пурпурі, тромбоцитопатії, гемофілії, геморагічному васкуліті, ДВЗ-синдромі.
52. Основна симптоматика, методи діагностики захворювань опорно-рухового апарату. Ревматоїдний артрит. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес при ревматоїдному артриті.
53. Системний червоний вовчак. Етіологія. Медсестринський процес.
54. Склеродермія. Етіологія. Медсестринський процес.
55. Пневмоконіоз. Причини. Медсестринський процес.
56. Вібраційна хвороба, інтоксикація свинцем та пестицидами. Причини, клінічні прояви. Невідкладна допомога. Профілактика.
57. Дифузне токсичне воло. Етіологія. Медсестринський процес.
58. Гіпотиреоз. Мікседема. Етіологія. Медсестринський процес.
59. Цукровий діабет. Визначення, причини. Класифікація. Медсестринський процес. Можливі ускладнення. Невідкладна допомога при комі (гіпо- та гіперглікемічній).
60. Специфіка роботи медичної сестри в терапевтичних відділеннях різного профілю. Правила охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Історія розвитку вчення про внутрішні хвороби. Внесок українських вчених у розвиток вітчизняної терапії.
2. Основні принципи охорони здоров'я людини в Україні.

3. Медсестринство в клініці внутрішніх хвороб, його роль.
4. Основні клінічні прояви захворювань органів дихання, методи діагностики.
5. Бронхіт гострий та хронічний. Етіологія. Медсестринський процес.
6. Бронхіальна астма. Етіологія. Медсестринський процес при бронхіальній астмі. Астматичний статус, невідкладна допомога.
7. Пневмонія. Визначення. Класифікація. Позалікарняна (позашпитальна) пневмонія. Етіологія. Медсестринський процес при позалікарняній пневмонії.
8. Внутрішньолікарняна (нозокоміальна) пневмонія. Етіологія. Медсестринський процес.
9. Плеврит. Визначення. Класифікація. Медсестринський процес при ексудативному плевриті.
10. Бронхоектатична хвороба. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес.
11. Абсцес легень. Етіологія. Медсестринський процес при абсцесі легень залежно від періоду хвороби.
12. Туберкульоз легень. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес. Діагностика, ускладнення, принципи лікування, специфічна і неспецифічна профілактика. Постанова Уряду з боротьби та запобігання туберкульозу.
13. Рак легень. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес.
14. Емфізема, пневмосклероз. Визначення, причини, медсестринський процес, профілактика.
15. Гострі алергійні хвороби. Поняття про алергози та алергійні реакції негайного та сповільненого типу. Клінічні прояви анафілактичного шоку, набряку Квінке, кропивниці, сироваткової хвороби. Невідкладна допомога, профілактика.
16. Основна симптоматика, методи діагностики захворювань серцево-судинної системи.
17. Ревматична хвороба. Етіологія. Медсестринський процес.
18. Набуті вади серця. Визначення, причини. Медсестринський процес.
19. Артеріальна гіпертензія. Етіологія. Медсестринський процес. Гіпертонічний криз, клінічні прояви, невідкладна допомога.
20. Атеросклероз. Визначення, чинники ризику. Класифікація. Медсестринський процес.
21. Ішемічна хвороба серця. Класифікація. Стенокардія. Визначення. Етіологія. Форми, класи стенокардії. Медсестринський процес. Надання невідкладної допомоги при нападі стенокардії.
22. Медсестринський процес при гострому інфаркті міокарда. Перша допомога. Медсестринське ведення пацієнта з неускладненим інфарктом міокарда. Можливі ускладнення в ході захворювання. Атипові форми інфаркту міокарда. Догляд та опіка над пацієнтами.
23. Гостра серцева недостатність. Серцева астма, набряк легень: причини, клінічні прояви, невідкладна допомога.
24. Гостра судинна недостатність. Класифікація. Непритомність, колапс, шок. Причини, клінічні прояви, невідкладна допомога.
25. Хронічна недостатність кровообігу. Роль Київської школи терапевтів у розробленні класифікації хронічної серцевої недостатності. Медсестринський процес.
26. Порушення серцевого ритму. Поняття про синусову тахікардію, брадикардію, екстрасистолію, миготливу аритмію. Участь медсестри в діагностико-лікувальному процесі.
27. Основна симптоматика, методи діагностики захворювань травного каналу.
28. Гострий гастрит. Причини. Медсестринський процес.
29. Хронічний гастрит А, В. Етіологія. Медсестринський процес.

30. Виразкова хвороба шлунка та дванадцятипалої кишки. Етіологія. Основні клінічні синдроми. Медсестринський процес при виразковій хворобі шлунка та дванадцятипалої кишки. Можливі ускладнення виразкової хвороби, їх клінічні прояви, невідкладна допомога.
31. Рак шлунка. Етіологія, чинники ризику. Класифікація. Медсестринський процес.
32. Ентерит. Етіологія. Медсестринський процес.
33. Коліт. Етіологія. Медсестринський процес.
34. Хронічний панкреатит. Етіологія. Медсестринський процес.
35. Хронічний гепатит. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес.
36. Цироз печінки. Поняття, причини, класифікація. Медсестринський процес.
37. Холецистит. Визначення, причини, класифікація. Медсестринський процес.
38. Жовчнокам'яна хвороба. Етіологія. Медсестринський процес. Клінічні прояви жовчної коліки, невідкладна допомога.
39. Основна симптоматика, методи діагностики захворювань нирок та сечовивідних шляхів.
40. Гломерулонефрит гострий та хронічний. Етіологія. Медсестринський процес.
41. Пієлонефрит гострий та хронічний. Етіологія. Медсестринський процес.
42. Нирковокам'яна хвороба. Етіологія. Медсестринський процес. Надання невідкладної допомоги під час нападу ниркової коліки.
43. Хронічна хвороба нирок. Етіологія. Медсестринський процес. Види діалізу. Особливості догляду за пацієнтами.
44. Основні клінічні прояви, методи діагностики захворювань органів кровотворення.
45. Анемія. Поняття, класифікація, етіологія. Медсестринський процес при постгеморагічній, залізодефіцитній, гіпо- та апластичній, гемолітичній анемії.
46. Гемобластоз. Поняття, причини, класифікація. Медсестринський процес при гострому лейкозі.
47. Хронічний мієлопроліферативний лейкоз (мієлолейкоз, сублейкемічний мієлоз, еритремія). Стадії, клінічні прояви, картина крові. Медсестринський процес.
48. Хронічний лімфопроліферативний лейкоз (хронічний лімфолейкоз, мієломна хвороба). Медсестринський процес.
49. Злоякісні лімфоми і лімфосаркоми. Медсестринський процес.
50. Геморагічні захворювання. Причини, класифікація.
51. Медсестринський процес при тромбоцитопенічній пурпурі, тромбоцитопатії, гемофілії, геморагічному васкуліті, ДВЗ-синдромі.
52. Основна симптоматика, методи діагностики захворювань опорно-рухового апарату. Ревматоїдний артрит. Етіологія. Класифікація. Медсестринський процес при ревматоїдному артриті.
53. Системний червоний вовчак. Етіологія. Медсестринський процес.
54. Склеродермія. Етіологія. Медсестринський процес.
55. Пневмоконіоз. Причини. Медсестринський процес.
56. Вібраційна хвороба, інтоксикація свинцем та пестицидами. Причини, клінічні прояви. Невідкладна допомога. Профілактика.
57. Дифузне токсичне воло. Етіологія. Медсестринський процес.
58. Гіпотиреоз. Мікседема. Етіологія. Медсестринський процес.
59. Цукровий діабет. Визначення, причини. Класифікація. Медсестринський процес. Можливі ускладнення. Невідкладна допомога при комах (гіпо- та гіперглікемічній).
60. Специфіка роботи медичної сестри в терапевтичних відділеннях різного профілю. Правила охорони праці, професійної безпеки. Заходи безпеки під

час роботи з електроприладами, апаратами, що працюють під тиском, балонами з газом.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. *Стасишин О.С., Стасюк В.В.* Медсестринство у внутрішній медицині. К., ВСВ “Медицина”, 2019.
2. *Стасишин О.С.* Практикум із внутрішньої медицини: Терапія. — К., ВСВ “Медицина”, 2021.
3. *Внутрішня медицина: Терапія: підручник / Н.М. Середюк, І.П. Вокалюк.* — К., ВСВ “Медицина”, 2010.
4. *Швед М.І., Пасечко Н.В.* Терапія. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2021.
5. *Медсестринство у внутрішній медицині / М.Б. Шегедин, І.А. Шуляр, Л.М. Подносова, Л.П. Дацко, О.Т. Шавала.* — К.: Медицина, 2020.

Додаткова

1. *Лісовий В.М., Ольховська Л.П., Капустник В.А.* Основи медсестринства: підручник. — К.: ВСВ Медицина, 2018.
2. *Н.М. Касевич, І.О. Петряшев, В.В. Сліпченко та ін.; за ред.*
3. *В.І. Литвиненка.* — 3-є вид., випр. *Сестринська справа: підручник (ВНЗ I—III р. а.)* Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина» 2017, 3-є (виправлене)
3. *Мостовий Ю.М.* Сучасні класифікації та стандарти лікування розповсюджених захворювань внутрішніх органів. — Вінниця, 2011.
4. *Навчальний посібник з внутрішньої медицини: навч. посіб. / Фойняк В.М., Бондаренко А.Д. та ін.* — К.: Медицина, 2010.
5. *Середюк Н.М.* Внутрішня медицина. Терапія. — 2-ге вид., стереотип. — М.: Медицина, 2007.
6. *Яворський О.Г.* Пропедевтика внутрішніх хвороб. — К.: Здоров'я, 2004
7. *Єпішин А.В.* Пропедевтика внутрішніх хвороб з доглядом за терапевтичними хворими, 2003.

Інформаційні ресурси

- Сайт МОЗ України – <http://www.moz.gov.ua>
Сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я – <http://www.who.int/en/>
Сайт Державної наукової медичної бібліотеки України – <http://www.library.gov.ua/>
Сайт Вікіпедія - <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
Сайт Національна наукова медична бібліотека - <https://library.gov.ua/>
Сайт Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua/>